

VESLAVA ČIŽIK-PROKAŠEVA
Lietuvių kalbos institutas

LAISVIEJI ANTRINIAI PREDIKATYVAI

1. Predikatyvas yra sintaksiškai (komplementavimo atveju ir semantiškai) nuo pagrindinio veiksmažodžio priklausomas ir su jo argumentu semantiškai susijęs žodis. Jis žymi pagrindinę arba šalutinę sakinio predikaciją ir reiškiamas vardažodžiu, būdvardinėmis kalbos dalimis arba padalyviu [1]. Lietuvių kalbotyroje *predikatyvu* dažniausiai vadinama tarinio vardinė dalis. Platesne reikšme – kaip užsienio kalbotyroje – šį terminą vartoti pasiūlė Vitas Labutis: „predikatyvu įprasta vadinti sudurtinio (vardažodinio tarinio) vardinę dalį, tačiau praplėtus sąvoką, čia galima įtraukti ir sudėtinio veiksmažodiniu (suvestiniu) tariniu einančias žodžių formas“ (Labutis 1998: 92). *Lietuvių kalbos enciklopedijoje* taip pat pateiktas platesnis šios sąvokos apibrėžimas: „predikatyvas – vardažodžio ar įvardžio forma, einanti vardinė tarinio dalimi (pvz.: *Naktis buvo ilga*) arba tarininiu pažyminiu (pvz.: *Vaikas parbėgo namo linksmas; Kiškį parnešė gyvą*)“ (Morkūnas, sud., Ambrazas, red., 2008: 423).

2. Pagal reiškiamos predikacijos pobūdį predikatyvai skiriami į pirminius ir antrinius: jeigu predikatyvas išreiškia pagrindinę sakinio predikaciją, tai jis yra pirminis (angl. *main or primary predicate*) [2]. Jeigu greta pagrindinės predikacijos sakinyje predikatyvas išreiškia papildomą predikaciją – tai jis yra antrinis (angl. *secondary predicate*) [3], pvz.:

- (1) *Jie sakydavo, kad mokslas yra didžiausias žmogaus turtas: pinigai gali nuvertėti, namai – sudegti, žemės galima netekti, o mokslo niekas neatims ir pečių jis nesveria* (KT) [4].

Pagrindinė predikacija šiame sakinyje reiškiamą pirminiu predikatyvu *turtas*. Paprastai kalbininkų sutariama, kad sakiniuose su jungtimi pagrindinę predikaciją išreiškia predikatyvas, o jungtis atlieka tik pagalbinę funkciją: jos forma žymi predikacijos laiko ir nuosakos vertes [5]. Sakiniuose su antriniais predikatyvais pagrindinę predikaciją išreiškia asmenuojamasis veiksmažodis, o antrinis predikatyvas – tik papildomą, pvz.:

- (2) *Jis grįžo apdraskytas, užsidarė trobelėj ir žiūrėjo pro langą, kaip vaga po vagos jo žemės virto, glaudėsi prie neužmatomų pono laukų* (KT).

Šiame sakinyje pagrindinė predikacija reiškiamą veiksmažodžiu *grįžo*, o antrinis predikatyvas *apdraskytas* suteikia papildomos informacijos apie veiksnio referento būseną šiam grįžtant. Antriniais predikatyvais nuo pirminių skiriasi dar ir tuo, kad jais gali būti reiškiamą ne tik veiksnio, bet ir papildinio ypatybė, pvz.:

- (3) *Ona išėjo iš kambario linksmas*.
 (4) *Sveikos tu manęs nematei gulint* (Šukys 1998: 119).
 (5) *Jam beliko tik liūdnam išeiti ir vienam grįžti namo* (Šukys 1998: 164).
 (6) *Siuvejās kikenā iš meisterio, kuris jokiū būdu negali prikimšti pypkutės: krinta ji iš jo rankų, kalbėdamas užsimiršta ir dega ją tuščią* (LKG III: 438).

Taigi, pagal apibūdinamą sakinio dalį juos galima skirstyti į veiksnio (angl. *subject*) ir papildinio (angl. *object*) antrinius predikatyvus.

J. Van der Auwera ir A. Malchukovas (2005: 398t) yra pastebėję, kad antriniais predikatyvais gramatinių požymių atžvilgiu užima tarpinę padėtį tarp pirminių (jungties) predikatyvų ir daiktavardžio modifikatorių (pažyminių). Kaip jau buvo minėta, jungties valdomi pirminiai predikatyvai išreiškia pagrindinę sakinio predikaciją, o tai nebūdinga nei antriniam

predikatyvams, nei daiktavardžių modifikatoriams (dėl to jie dažniausiai vartojami su jungtimi, o antriniai predikatyvai ir daiktavardžių modifikatoriai – be jos). Be to, nors antriniai predikatyvai ir daiktavardžių modifikatoriai apibūdina pagrindinės predikacijos dalyvį, daiktavardinio junginio (pvz., *jaunas vaikiną*) sintaksinis statusas yra toks pat kaip daiktavardžio (*vaikiną*) – būdvardis reiškia sakinio predikaciją (plg. *Vaikiną yra jaunas*), perkeltą į žemesnę sintaksinę poziciją ir pateikiamą kaip daiktavardžio reikšmę specifikuojantį požymį, o konstrukcijos su antriniu predikatyvu (pvz., (*lankiau*) *tave jauną*) sintaksinis statusas yra kitoks nei žodžio (įvardžio *tave*), kurį semantiškai tikslina predikatyvas, – ja reiškiamos dvi skirtingos predikacijos. Pagal šį kriterijų daiktavardžio modifikatoriai (*jaunas vaikiną*) priešiniai ir jungties valdomiems pirminiams predikatyvams, ir veiksmožodžio (ne)valdomiems antriniam predikatyvams, t. y. pirminiai ir antriniai predikatyvai reiškia sakinio ar sakinio lygmens predikaciją, o daiktavardžio modifikatoriai – daiktavardinio junginio lygmens predikaciją (dar žr. Holvoet, Tamulionienė 2005: 118). Matyti, kad vieni požymiai antrinius predikatyvus sieja su jungties valdomais pirminiais predikatyvais, o kiti – su daiktavardžio modifikatoriais einančiais būdvardžiais. Lietuvių kalboje griežtų ribų tarp šių trijų kategorijų morfosintaksiniu požiūriu nėra: jos realizuojamos tomis pačiomis kalbos dalimis, o jų žymėjimas linksniais dažniausiai sutampa (žr. Holvoet, Tamulionienė 2005: 137). Jas skiria tik sintaksinė funkcija, plg:

- (7) *Antanaitis irgi buvo jaunas / Vaikinai buvo jauni.*
 (8) *Jauna mergina priėjo prie senutės / Jaunos merginos priėjo prie senutės.*
 (9) *Atmeni, močiut, kaip aš tave jauną lankydavau? / Atmenat, seneliai, kaip aš jus jaunus lankydavau? [6].*

3. Pagal sintaksinio ryšio su pagrindiniu sakinio veiksmožodžiu pobūdį predikatyvus galima skirstyti į būtinuosius ir laisvuosius. Jeigu veiksmožodis reikalauja predikatyvo ir be jo negali būti sudarytas sintaksiškai ir semantiškai išbaigtas sakinyvis, tai predikatyvas yra būtinas veiksmožodžio komplementas (angl. *predicative complement*). Kitaip tariant, predikatyvas yra veiksmožodžio valdomas. Jeigu veiksmožodis nereikalauja predikatyvo ir jo argumentų struktūrą galima laikyti visiškai realizuota ir be predikatyvo, tai toks predikatyvas yra laisvasis veiksmožodžio modifikatorius (angl. *predicative adjunct*), t. y., predikatyvas modifikuoja veiksmožodį [7]. Pavyzdžiui, sakinyje *Norint lenkimo momentą išlaikyti pastovų, apkrovimas turi būti nekintantis* (Google) būtinąją predikaciją išreiškia predikatyvas *pastovų*, o sakinyje *Linksmą pakilo skalbėja ir nunešė juostas grafui* (LKG III: 439) būdvardis *linksmą* eina laisvuju predikatyvu [8].

Generatyvinėje sintaksėje (ir kituose gramatiniuose modeliuose) būtinieji predikatyvai laikomi pagrindinio predikato komplementais, o ne modifikatoriais. Kadangi argumentas yra pagrindinio predikato semantiškai reikalaujamas, daroma prielaida, kad antrinis predikatyvas su veiksmožodžio argumentu sudaro nepilną sakinį (angl. *small clause*). Pavyzdžiui, sakinyvis *Norint išlaikyti sportinę formą per varžybų laikotarpį, būtina laikytis tokių metodinių reikalavimų: krūvio apimtį ir intensyvumą išlaikyti pastovų* (Google) skaidomas taip: *išlaikyti [krūvio apimtį ir intensyvumą pastovų]*. *Laisvųjų antrinių predikatyvų pagrindinis predikatas nereikalauja, jo argumentų struktūra yra visiškai realizuota ir be antrinio predikatyvo. Pavyzdžiui, sakinyje Ko tu čia stovi neapsirengęs?* (vertimas iš Nichols 1981: 121) subjektas *tu* yra ne tik predikato *stovi*, bet ir predikatyvo (nors tik semantiškai) argumentas, todėl tokiais atvejais išvelgiamas nepilnasis neveiksmožodinis sakinyvis, kuriame skiriamas fonetiškai nerealizuotas PRO subjektas, koreferentiškas (koindeksuotas) su pagrindinio sakinio subjektu. Taigi sakinyvis sintaksiškai skaidomas tokiu būdu: *Ko tu_i čia stovi [PRO_i neapsirengęs]? [9].*

Pirminiai (jungties [10]) predikatyvai būna tik būtinieji, nes be pagrindinės predikacijos neliktų ir paties sakinio, o antriniai predikatyvai – ir būtinieji, ir laisvieji. Ankstesniuose lietuvių kalbotyros darbuose būtinieji antriniai predikatyvai laikomi sudurtiniais (Jablonskis 1911/1957: 455tt; Ulvydas, red., 1976: 382tt), sudėtiniais vardažodiniais (Balkevičius 1963: 104tt; Morkūnas, sud., Ambrazas, red. 2008: 538) arba sudėtiniais sudurtiniais tariniais (Labutis: 1998: 237tt).

Dabartinės lietuvių kalbos gramatikoje būtinieji antriniai predikatyvai vienoje vietoje laikomi sudėtiniais vardažodiniais tariniais (žr. Ambrazas, red., 1996: 486), o kitoje vietoje – tarininiais pažyminiais (žr. Ambrazas, red., 1996: 603). A. Holvoetas ir R. Mikulskas šiuos veiksmožodžio komplementus laiko redukuotais propoziciniais argumentais ir jiems įvardyti vartoja užsienio kalbotyroje įprastą būtinąjo antrinio predikatyvo terminą (žr. Holvoet, Mikulskas A).

3.1. Pagal reikšmę būtinieji antriniai predikatyvai skirstomi į rezultatinus ir nerezultatinus. Rezultatiniai būtinieji antriniai predikatyvai perteikia vardažodžio būseną, „kuri nuolat palaikoma vykstančio proceso ar atsiranda procesui jau įvykus“ (Holvoet, Mikulskas A: 22), pvz.:

- (10) *Iš naujo rengdamas spaudai, K. Daukšas vadovėlį gerokai perdirbo: išryškintus poskyrius pavertė 23 **skyriais**, išplėtė svarbesnių laboratorinių operacijų aprašymą...* (KT).

Sakinyje (10) nurodoma, kad perdirbimo procesui pasibaigus vadovėlyje atsirado skyriai, kurių anksčiau nebuvo. Nerezultatiniai būtinieji antriniai predikatyvai patikslina kalbėtojo kognityvinės nuostatos, reiškiamos pagrindiniu predikatu, turinį. Šiam tipui priklauso tie predikatyvai, „kurių reiškiamą antrinę predikaciją sudaro pagrindinės predikacijos argumentą <...> jie eina tik su propozicinius argumentus implikuojančiais predikatais“ (Holvoet, Mikulskas A: 15), pvz.:

- (11) *Pasigirdo telefono skambutis. „Džo, juos pripažino **kaltais!**“ – džiaugsmingai pranešė jo pažįstamas iš teisingumo ministerijos* (KT).

Rezultatinus būtinuosius antrinius predikatyvus A. Holvoetas ir R. Mikulskas toliau skirsto į potipius pagal tai, kokio pobūdžio kauzaciją išreiškia pagrindinis sakinio predikatas [11]:

pagrindinis sakinio predikatas reiškia kulminacinę kauzaciją – rezultatinę būseną atsiranda tik procesui pasibaigus; šiam tipui atstovauja veiksmožodžiai (*pa*)daryti, (*pa*)versti, pvz.: *Išsiveržusio ugnikalnio pelenai Islandiją pavertė „kita **planeta**“* (Google);

pagrindinis sakinio predikatas reiškia nuolatinę kauzaciją – atvejis, kai netiesiogiai pasirūpinama, kad kas išlaikytų tam tikrą erdvinę padėtį ar vidinę būseną; šiam tipui priklauso veiksmožodis *laikyti* (kai jis nežymi tiesioginės fizinės pastangos), pvz.: *O tuo tarpu „bažnytinis turizmas“ vis populiarėja – atvažiuojančių daug ir visiems laikyti duris **atviras*** (Google) [12].

Pagal pagrindinio predikato reiškiamos kognityvinės nuostatos ypatybes jų valdomus nerezultatinus būtinuosius antrinius predikatyvus A. Holvoetas ir R. Mikulskas skirsto į keturis potipius [13]:

pirmąjį potipį sudaro aiškūs kognityvinės nuostatos predikatai: vieno individo mentalinis vertinamasis aktas kito individo atžvilgiu; šiam tipui atstovauja veiksmožodžiai *laikyti, pripažinti, atrodyti, pasirodyti*, pvz.: *Atsiprašau, jei mano šis trumpas pasakojimas pasirodė **juokingas** arba **nerišlus**, kažkaip netyčia gimė mintis išsipasakoti* (Google);

antrąjį potipį sudarantys kognityviniai-ilokuciniai predikatai žymi kognityvinės nuostatos verbalinę raišką; šiam tipui priklauso veiksmožodžiai (*pa*)vadinti, *apskelbti, apibūdinti* ir pan., pvz.: *Daugelis Suomijos medikų perėjimą prie vasaros laiko apibūdina kaip „**beprasmišką** ir **skausmingą**“* (Google);

trečiąjį potipį sudaro grynai ilokuciniai predikatai, kai verbaliniu aktu keičiama individų visuomeninė percepcija ir (ar) padėtis; šiam tipui atstovauja

veiksmožodžiai *pavadinti, pakrikštyti*, 'duoti vardą', *paskelbti, paskirti* ir pan., pvz.: *Kas ir kodėl Marso palydovus pavadino Siaubu ir Baimė (Fobas ir Deimas)?* (Google);

ketvirtąjį potipį sudaro simuliatyviniai predikatai; šiam tipui priklauso du veiksmožodžiai – *apsimesti* ir *dėtis*, pvz.: „*Velnio advokatai*“ apie tai, kad dauguma iš mūsų *apsimeta geručiais* (Google).

3.2. Kadangi laisvieji predikatyvai veiksmožodžio nereikalaujami, tai jie būna tik antriniai. Užsienio kalbininkai neduoda tikslaus laisvųjų antrinių predikatyvų apibrėžimo, tik nurodo jiems būdingas ypatybes (apie tai žr. skyrių 7). A. Holvoetas ir R. Mikulskas pateikia tokį jų apibrėžimą: „Laisvieji antriniai predikatyvai yra predikatiniai žodžiai (būdvardžiai, dalyviai ir daiktavardžiai), sakinyje atliekantys veiksmožodžio modifikatoriaus funkciją ir ypatingu semantiniu bei morfosintaksiniu ryšiu susiję su vienu iš pagrindinės predikacijos argumentų“ (Holvoet, Mikulskas B: 1). Laisvųjų antrinių predikatyvų traktavimas (ir tolimesnis skirstymas) tradicinėje lietuvių kalbotyroje priklauso nuo to, kas yra jais reiškiamos ypatybės turėtojas. Jeigu predikatyvu reiškiamas veiksnio ypatybė ir jis žymimas būdvardžio vardininku (veiksnių antrinis predikatyvas), tai jis vadinamas *tarinio vardininku* (Jablonskis 1928/1957: 558), *sudurtiniu tariniu* (Balkevičius 1963: 120tt), *papildomu tariniu* (Labutis 1998: 248tt), *predikatinium, tarininiu* arba *predikatyviniu pažyminiu* (Ulvydas, red., 1976: 437tt; Ambrazas, red., 1996: 490t, 627; Valeckienė 1967: 105tt; Morkūnas, sud., Ambrazas, red., 2008: 536t). Papildinio ypatybę pasakantis antrinis predikatyvas vadinamas *antrininkės tarinio dalies galininku* (Jablonskis 1928/1957: 614t), *sudurtiniu tariniu* (Jablonskis 1928/1957: 455), *suvestiniu papildiniu* (Jablonskis 1928/1957: 472t), *sudėtinio tarinio vardine dalimi* (Balkevičius 1963: 119t), *suvestinio papildinio predikatinium dėmenium* (Labutis 1998: 277t) arba *sudėtinium papildiniu* (Labutis 1998: 276t). Tik kai kurie autoriai nedaro skirtumo tarp veiksnio ir papildinio predikatyvų ir vadina juos *predikatinium, tarininiu* arba *predikatyviniu pažyminiu* (Ulvydas, red., 1976: 437tt; Ambrazas, red., 1996: 490t, 627; Valeckienė 1967: 105tt; Morkūnas, sud., Ambrazas, red., 2008: 536t). *Laisvuojų antriniu predikatyvu* (veiksnių ar papildinio) arba, pagal užsienio kalbotyros tradiciją, *depiktyvu* ši gramatinė funkcija vadinama tik naujesnėje lietuvių gramatinėje literatūroje (plg. Holvoet 2003: 67tt; Holvoet, Tamulionienė 2005: 117tt; Vaičiulytė-Semėnienė 2007b: 115tt).

4. Lietuvių kalbotyroje antriniai predikatyvai specialiai tirti palyginti mažai (žr. Valeckienė 1967; Holvoet 2003; Holvoet, Tamulionienė 2005; Holvoet, Mikulskas A, B; Vaičiulytė-Semėnienė 2007a, 2007b; Mikulskas 2009; Pakerys 2009. Kur kas daugiau tyrimų atlikta užsienio mokslininkų.

4.1. J. Nichols (1978: 114tt) skiria keturias antrinių predikatyvų grupes: pirmąją grupę sudaro veiksmožodžio valdomi predikatyvai; antrąją – veiksmožodžio nevaldomi, bet su juo pastovų junginį sudarantys predikatyvai (J. Nichols vėlesnio darbo (1981: 11) terminas yra angl. *bound*); trečiąją – veiksmožodžio nevaldomi ir pastovaus junginio su juo nesudarantys predikatyvai (J. Nichols vėlesnio darbo (1981: 11) terminas yra angl. *free*); ketvirtosios grupės predikatyvai nerodo, kokios būklės yra pagrindinės predikacijos argumentas tuo metu, kai vyksta veiksmas, kaip trečiosios grupės predikatyvai, o tik konstatuoja, kad veiksmas vyksta *kai, jei, nors, net jei* pagrindinės predikacijos argumentas yra vienokios ar kitokios būklės (angl. *distinctive*, taip pat *free*). Pateikiami tokie rusų kalbos pavyzdžiai:

(12) *Ego vybrai prezidentom* (1 grupė);

(13) *On šel veselyj* (2 grupė);

(14) *On vypil čaj xolodnym* (3 grupė);

(15) *Rebenkom on žil v Pariže* (4 grupė).

Taigi J. Nichols nurodyta pirmoji grupė atitinka būtinuosius antrinius predikatyvus, kitos trys grupės – laisvuosius antrinius predikatyvus: antroji ir trečioji – depiktyvinius antrinius

predikatyvus (depiktyvus [14]), o ketvirtoji – aplinkybinius antrinius predikatyvus. Toliau J. Nichols skiria tris ketvirtosios grupės tipus, nurodydama, kad jie atitinka tradicinius aplinkybių tipus: laiko (angl. *temporal*) (16), nuolaidos (angl. *concessive*) (17), ir sąlygos (angl. *conditional*) (18) [15]:

(16) *As a child he lived in Paris / Rebenkom on žil v Pariže* (Nichols 1978: 115).

(17) *Even dead I won't forget / Ja i mertvoj ne zabudu* (ten pat).

(18) *This tea isn't good cold / Sladjij etot čaj nevkusnyj* (ten pat).

Aplinkybinius (ketvirtosios grupės) antrinius predikatyvus nuo būtinųjų predikatyvų ir depiktyvų (siaurąja prasme) padeda skirti, kaip nurodo autorė, ir jų vartojimas greta kitų antrinių predikatyvų; tokia gretutinė vartoseną neįmanoma kitų grupių predikatyvams (būtiniesiems predikatyvams ir depiktyvams), pvz.:

(19) *As a student* (4 grupė) *he worked as a waiter* (1 grupė).

(20) *As a student* (4 grupė) *he often came home from classes drunk* (2 grupė) (Nichols 1978: 117).

Viename sakinyje gali būti pavartoti ir keli skirtingų tipų aplinkybiniai predikatyvai, pvz.:

(21) *As a student* (laiko) *she always helped her friends even tired* (nuolaidos) (žr. Nichols 1978: 117; dar žr. Nichols 1981: 17tt).

Be to, depiktyvai, pavyzdžiui, *veselyj, xolodnym* (13) ir (14) sakiniuose neturi nepriklausomų laiko ir modalumo požymių, o aplinkybiniai antriniai predikatyvai, tokie kaip (*as a child, (even) dead*) (16) ir (17) sakiniuose – turi (žr. Nichols 1978: 121).

4.2. M.-A. Irimiai pagrindiniai antrinių predikatyvų tipai yra rezultatiniai (angl. *resultatives*) ir nerezultatiniai (angl. *non-resultatives*) antriniai predikatyvai. Rezultatiniams antriniams predikatyvams atstovauja rezultatyvai (angl. *resultatives*), o nerezultatiniams antriniams predikatyvams – depiktyvai (angl. *depictives*), aplinkybiniai antriniai predikatyvai (angl. *circumstantial*) ir absoliutieji antriniai predikatyvai (angl. *absolutes*). Autorės nuomone, rezultatyvai (23) ir depiktyvai (22) yra sintaksiškai priklausomi nuo veiksmazodžio (angl. *syntactically dependent*), predikato reikalaujami papildymai (angl. *complement*), o aplinkybiniai (24) ir absoliutieji (25) antriniai predikatyvai – sintaksiškai nepriklausomi (angl. *syntactically independent*), modifikavimo ryšiu su predikatu susiję laisvieji nurodymai (angl. *adjunct*), jie niekada nebūna rezultatiniai ir teikia tik papildomos informacijos. Aplinkybinius antrinius predikatus, jos nuomone, sudaro sintaksiškai savarankiški žodžiai, o absoliučiuosius – sakiniai. Autorė pateikia tokius anglų kalbos pavyzdžius:

(22) The man left *drunk*.

(23) John pounded the metal *flat*.

(24) He didn't leave, *outraged*. / *Outraged*, he didn't leave.

(25) They got off the plane, *their hands full of dust* (žr. Irimia 2005: 23tt).

4.3. N. P. Himmelmannas ir E. Schultze-Berndt (2005: 4tt) skiria du antrinių predikatyvų tipus: rezultatyvus ir depiktyvus (depiktyvai jų suprantami plačiąja prasme, įtraukiant ir aplinkybinius antrinius predikatyvus (angl. *circumstantial or conditional secondary predicates*; žr. ten pat: 15tt). Aplinkybiniai antriniai predikatyvai, jų nuomone, morfologiškai paprastai nesiskiria nuo depiktyvų siaurąja prasme. Tai esančios labai artimos, bet vis dėlto skirtingos kategorijos. Vieni nuo kitų jie skiriasi:

(a) semantika (aplinkybiniai antriniai predikatyvai teikia papildomas semantines (sąlygos, nuolaidos, laiko) nuorodas;

(b) santykiu su sakinio aktualiąja skaida (depiktyvai eina sakinio rema, perteikia pagrindinę sakinio informaciją (angl. *focus*), o aplinkybiniai antriniai predikatyvai – ne, kas paaiškina jų vietos sakinyje ir prozodijos skirtumus) (daugiau apie tai žr. Halliday 1967: 65; Winkler 1997: 299tt);

(c) neigimo aprėptimi (aplinkybiniai antriniai predikatyvai neįeina į pagrindiniu predikatu reiškiamo veiksmo neigimo aprėptį: paneigus pagrindinį predikatą toks antrinis predikatyvas lieka nepaneigtas (angl. *outside the scope of negation*), pvz.: *Aš nepažinojau jo jauno*, pagrindinis predikatas yra neigiamas, bet neigimas neapima predikatyvo, – faktas, kad kažkas buvo jaunas, lieka nepaneigtas; dar plg. *Aš negaliu normaliai mąstyti alkanas. Mane protingos mintys aplanko tik sočiai pavalgis* (daugiau apie tai žr. Nichols 1978: 121, 1981: 135; Vaičiulytė-Semėnienė 2007a: 90; Holvoet, Mikulskas B: 7) [16];

(d) įtraukimu į pagrindinio sakinio predikaciją: jei predikatyvai yra pagrindinės predikacijos dalis (priklauso branduoliui [17]), kaip sakinyje *George usually drives home drunk*, tai jie yra tikrieji depiktyvai (siaurąja prasme). Jeigu predikatyvai atlieka restriktyvinę funkciją, kaip sakinyje *Drunk, George drives very dangerously*, kuriame *drunk* susiaurina pagrindinės predikacijos aprėptį, t. y. nurodo, kad pavojingai vairuojama tik išgėrus, tai jie yra aplinkybiniai. Autoriai nurodo, kad ir tikrieji depiktyvai, ir aplinkybiniai antriniai predikatyvai gali sudaryti vieną kategoriją. Todėl literatūroje dažniausiai ir skiriami tik depiktyvai (plačiąja prasme) ir rezultatyvai (žr. Himmelman, Schultze-Berndt 2005: 15tt, 22t).

4.4. Smulkią ir tikslią antrinių predikatyvų skirstymą pateikia G. Hentschelis (2008). Jis rezultatinus predikatyvus visų pirma atskiria nuo nerezultatinių (angl. *non-resultative*). Po to nerezultatinius predikatyvus skirsto į depiktyvus ir aplinkybinius antrinius predikatyvus. Galiausiai aplinkybinius antrinius predikatyvus skirsto į tris tipus: laiko (angl. *temporal-circumstantials*) (26), sąlygos (angl. *conditional-circumstantials*) (27), ir priežasties (angl. *causal-circumstantials*; pastarieji, jo nuomone, apima ir nuolaidos aplinkybinius antrinius predikatyvus) (28):

(26) *Als Kind verlor er beide Beine* ‚Vaikas jis neteko abiejų kojų‘.

(27) *Als Mittelstürmer spielt er gut* ‚Kaip vidurio puolėjas jis žaidžia gerai‘.

(28) *Peter als Arbeitsloser bekam eine Ermäßigung* ‚Petras kaip bedarbis gavo nuolaidą‘.

Depiktyvus ir aplinkybinius antrinius predikatyvus vienija jų orientacija į pagrindinės predikacijos argumentą. Jie skiriasi tuo, kad depiktyvai įeina į veiksmožinės frazės sudėtį, o aplinkybiniai antriniai predikatyvai susiję su sakinio lygmeniu (žr. Hentschel 2008: 121). Hentschelis išvardija tokius pagrindinius depiktyvų ir aplinkybinių antrinių predikatyvų skirtumus: depiktyvai įeina į pagrindiniu predikatu reiškiamo veiksmo neigimo (kaip minėta išnašoje 16) bei laiko ir modalumo aprėptį, t. y. depiktyvai, skirtingai nei aplinkybiniai antriniai predikatyvai, neturi nepriklausomų laiko ir modalumo požymių (plačiau apie skirstymą į depiktyvus ir laiko, sąlygos bei priežasties aplinkybinius predikatyvus kriterijus žr. Hentschel 2008: 98t, 113tt) [18]. Apibendrinamas antrinių predikatyvų panašumus ir skirtumus G. Hentschelis pateikia tokią lentelę [19]:

1 lentelė. Antrinių predikatyvų klasifikacija pagal G. Hentschelį (2008)

Purely temporal relation (gryni laiko santykiai)		
Depictives (depiktyvai)	Temporal Circumstantials(laiko aplinkybiniai predikatyvai)	
	Conditional Circumstantials(sąlygos aplinkybiniai predikatyvai)	Causal Circumstantials(priežasties aplinkybiniai predikatyvai)
	Cause and Effect Relation (priežasties ir padarinio santykiai)	

4.5. A. Holvoetas ir R. Mikulskas, sekdami užsienio kalbotyros tradicija, pagal įtraukimo į pagrindinio sakinio predikaciją laipsnį laisvuosius antrinius predikatyvus skirsto į depiktyvus ir aplinkybinius predikatyvus. Pastaruosius jie dar vadina propoziciniais antriniais predikatyvais. Autoriai pateikia tokius propozicinių antrinių predikatyvų pavyzdžius:

(29) *Stipriai **įsižeidęs**, jis net nenuėjo draugo pasveikinti su gimtadieniu.*

(30) *Jonui, **kaip** savo geriausiam **draugui**, negalėjau to dalyko nepasakyti* (Holvoet, Mikulskas B: 6).

Autoriai nurodo, kad propoziciniai antriniai predikatyvai skiriasi nuo depiktyvinių predikatyvų tik tuo, kad modifikuoja visą sakinį (visą sakiniu reiškiamą propoziciją), o ne vien sakinio predikatą [20]. Be to, semantiškai jie yra labiau orientuoti į patį predikatą žymimą įvykį (dar apie tai plg. Hentschel 2008), dėl to jų predikacija tik papildo pagrindinę sakinio predikaciją, bet nėra sudedamoji jos dalis (skirtingai nei depiktyvai, kurie yra įtraukiami į pagrindinės predikacijos aprėptį). Kita vertus, jų derinimas rodo, kad panašiai kaip ir depiktyvai, jie bent formaliai orientuoti į vieną iš pagrindinės predikacijos argumentų [21] (Holvoet, Mikulskas B: 6tt; Mikulskas 2007: 124t). Tokie laisvieji predikatyvai paprastai apibūdina įvykio arba statinės būklės metu besitęsiančią kurio nors pagrindinės predikacijos argumento būseną. Esama ir tokių antrinių predikatyvų, kurie pasako perteikiamo proceso sukeltą kurio nors pagrindinės predikacijos argumento būseną – taip autoriai apibrėžia rezultacinius laisvuosius antrinius predikatyvus (Holvoet, Mikulskas B: 9); pateikiami tokie pavyzdžiai:

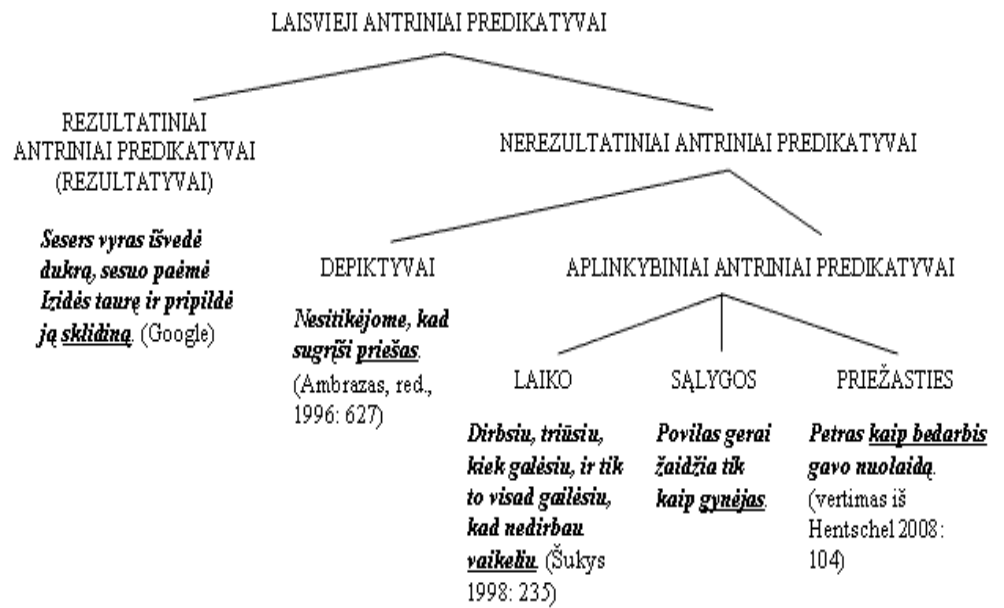
(31) *Kiemas privažiavo **pilnas** svečių.*

(32) *Besirungdami su draugu parvertė jį **aukštiekninką*** (žr. ten pat: 9t).

Šie autoriai savo straipsniuose daugiausia dėmesio skiria probleminiams ribų tarp atskirų predikatyvų tipų (ar aplinkybių) atvejams (žr. Holvoet 2003; Holvoet, Tamulionienė 2005; Mikulskas 2007, 2009; Holvoet, Mikulskas A, B).

4.6. Kaip matyti, visi apžvelgtieji autoriai skiria rezultatyvus ir depiktyvus, nors ir skirtingai apibrėžia depiktyvų klasės apimtį. Laikantis siaurosios depiktyvų sampratos, laisvieji antriniai predikatyvai skirstomi taip:

1 paveikslas. *Laisvųjų antrinių predikatyvų klasifikacija*

5. E. Schultze-Berndt ir N. P. Himmelmannas 2004 m. straipsnyje pateikia tokią tipologiniais duomenimis grįstą derinamųjų depiktyvų (kuriuos jie, kaip prisimename, supranta plačiąja prasme) reikšmių tikėtumo hierarchiją: BŪSENA (angl. *Condition / State*) > KIEKIS (angl. *Quantity*) > DRAUGĖ (angl. *Concomitance*) > LYGINIMAS (angl. *Comparison*) > BŪDAS (angl. *Manner*) > VIETA (angl. *Location*) > LAIKAS (angl. *Time*). Ji rodo, kad labiausiai tikėtinas yra būsenos reikšmės depiktyvas, o mažiausiai – laiko reikšmės depiktyvas (žr. Schultze-Berndt, Himmelmann 2004: 120). Kitame straipsnyje šie autoriai pateikia preliminarų semantinį depiktyvų žemėlapi, kuriame pateikia net dvidešimt keturias įmanomas depiktyvų reikšmes: fizinė būseną (angl. *physical condition*, pvz., *fresh; green*), emocinė arba psichinė būseną (angl. *mental / emotional condition*, pvz., *sad; purposefully*), emfatinis įvardis (angl. *emphatic pronoun*, pvz., *herself*), gyvenimo tarpsnis (angl. *life stage*, pvz., *as a child*), eilės tvarka (angl. *order*, pvz., *[as the] first*), išvaizda, laikysena (angl. *posture / configuration*, pvz., *flat; in a circle*), funkcija, vaidmuo (angl. *function (role)*, pvz., *as a teacher*), būdas (angl. *manner*, pvz., *fast; carefully*), lyginimas (angl. *comparison*, pvz., *like a horse*), dažnumas (angl. *frequency*, pvz., *twice*), situacijos dalyvio vieta (angl. *location (of participant)*, pvz., *in the canoe; from the balcony*), įvykio vieta (angl. *location (of event)*, pvz., *in the camp*), kuopa (angl. *collective*, pvz., *alone; as a group of three*), pasiskirstymas (angl. *distributivity*, pvz., *three by three*), asociatyvumas (angl. *association*, pvz., *with a hat*), draugė (angl. *concomitance*, pvz., *with a dog*), benefaktyvas / malefaktyvas (angl. *benefactive / malefactive*, pvz., *for / on you*), rezultatinė būseną / ankstesnis įvykis (angl. *resultant state / anterior event*, pvz., *drunk; having burnt the field*), ketinimas (angl. *intention*, pvz., *wanting to be beautiful*), tikslas (angl. *purpose*, pvz., *in order to train the dog*), paskirtis (angl. *function (purpose)*, pvz., *in order to be skinned*), vienalaikis įvykis (angl. *simultaneous event*, pvz., *grinding grain*), laikas (angl. *time*, pvz., *in the morning; yesterday*), oro sąlygos (angl. *atmospheric condition*, pvz., *in the dark*) (Himmelmann, Schultze-Berndt 2005: 29).

Remdamasi E. Schultze's-Berndt ir N. P. Himmelmanno straipsnyje skiriama derinamųjų depiktyvų hierarchija, lietuvių kalbos derinamųjų depiktyvų semantinius tipus aprašė L. Vaičiulytė-Semėnienė. Ji skyrė būsenos (sąlyginai prie šios grupės priskyrė spalvą ir pozą ar laikyseną reiškiančius vardažodžius), funkcijos ar vaidmens, gyvenimo tarpsnio, kiekio, būdo ir laiko reikšmės depiktyvus, kurie lietuvių kalboje žymimi derinamu linksniu (plačiau žr. Vaičiulytė-Semėnienė 2007b).

Antriniais predikatyvais reiškiami vieno iš įvykio dalyvių (dažniausiai tai būna sakinio veiksnys ar papildinys) būseną: rezultatiniai predikatyvai šią būseną pateikia kaip pagrindiniu

predikatu reiškiamo veiksmo rezultata, išdavą, o depiktyviniai predikatyvai dažniausiai apibūdina vieno iš įvykio dalyvių psichologinę ar fizinę būklę (žr. Schultze-Berndt, Himmelmann 2004: 63), patiriamą pagrindinio predikato reiškiamo veiksmo metu (žr. Himmelmann, Schultze-Berndt 2005: 4; Schultze-Berndt, Himmelmann 2004: 65t; Vaičiulytė-Semėnienė 2007a: 88t; Holvoet, Mikulskas B: 9). Nors depiktyviniais predikatyvais nepasakomas joks paties veiksmo ar viso sakinio propozicijos vertinimas (žr. Himmelmann, Schultze-Berndt 2005: 8), bet laiko, modalumo ir neigimo aprėpties atžvilgiu depiktyvai priklauso pagrindiniam predikatui, yra veiksmožodinės frazės dalis (žr. Vaičiulytė-Semėnienė 2007a: 89). Manoma, kad jie išreiškia žymėtą, gana netikėtą būseną (plg. Himmelmann, Schultze-Berndt 2005: 53). Depiktyviniams antriniam predikatyvams būdinga tai, kad jais pasakoma vieno iš pagrindinio predikato argumentų būseną vyksta tuo pačiu metu, kaip pagrindiniu predikatu reiškiamas veiksmas (nusakoma būseną gali prasidėti anksčiau ir tęstis ilgiau, nei trunka pagrindinio predikato reiškiamas veiksmas, arba prasidėjusi anksčiau baigtis vienu metu su pagrindinio predikato reiškiamu veiksmu) (žr. Koch, Rosengren 1995: 6; Himmelmann, Schultze-Berndt 2005: 9, 17; Irimia 2005: 24t; Vaičiulytė-Semėnienė 2007a: 88t; Vaičiulytė-Semėnienė 2007b: 115), plg.:

(33) *Alanas vaikščiojo aplink stalą **susimąstęs**.*

Šiame sakinyje teigiama, kad Alanas vaikščiojo aplink stalą ir tuo pačiu metu jis buvo susimąstęs. Įmanoma, kad jis jau kurį laiką buvo susimąstęs ir liks toks dar kurį laiką. O rezultatiniam antriniam predikatyvams, kaip matyti sakinyje (34), būdinga tai, kad jie parodo pagrindinio predikato argumento pokytį ir jo rezultatą sakinio veiksmui įvykus ar – pastovios kauzacijos atveju – vykstant (plg. Koch, Rosengren 1995: 7; Irimia 2005: 25), plg.:

(34) *Sukryžiausite rankas ant sprando, atsigulkite aukštiekninka. Vieną koją sulenkite per kelį, kitos pėdą atremkite į kėdę (Google).*

Šiame pavyzdyje teigiama, kad atsigulti reikia tokiu būdu, kad būtumėte aukštiekninka. Tarp pagrindiniu predikatu pasakomo veiksmo ir rezultatinio antriniu predikatyvu pasakomos daikto būsenos gali būti padarinio, rezultato ar akstino, motyvo semantinis santykis (žr. Himmelmann, Schultze-Berndt 2005: 9; daugiau apie rezultatyvus žr. Napoli 1999: 324–329; Holvoet, Mikulskas B: 9–14; Vaičiulytė-Semėnienė 2007a: 89).

Depiktyvinę konstrukciją galima perfrazuoti į sudėtinį sakinį, kuriame depiktyvas atlieka pirminio predikatyvo su grynąja jungtimi funkciją. Pavyzdžiui, sakinį (33) galima pertvarkyti taip:

(35) *Alanas buvo susimąstęs, kai vaikščiojo aplink stalą.*

Pertvarkius rezultatinę konstrukciją į sudėtinį sakinį, rezultatyvas atliks pirminio predikatyvo su negrynąja jungtimi funkciją, plg.:

(36) *Jis pripylė indus **sklidinus**.*

(37) *Indai tapo sklidinai, kai jis juos pripylė.*

6. Depiktyviniai antriniai predikatyvai nuo (laisvųjų) rezultatinių skiriasi dar ir kitais aspektais – sintaksiniu, semantiniu, aktualiosios skaidos.

Depiktyviniai antriniai predikatyvai yra panašūs į nepilnuosius sakinius [22] (angl. *small clause*) su nuliniu veiksniu (angl. *PRO*), kuris yra koreferentiškas su pagrindinio predikato argumentu. Nepilnajame sakinyje lieka neužimta veiksmožodžio vieta (atkurtame pilname sakinyje ją galėtų užimti arba veiksmožodžiai *būti*, *turėti*, arba pagrindinio sakinio veiksmožodis, bet jie praleidžiami, nes neturi konkrečios sintaksinės funkcijos [23], daugiau žr. Koch, Rosengren 1995: 15t; Schultze-Berndt, Himmelmann 2004: 75, 150; Vaičiulytė-Semėnienė 2007b: 116; Holvoet 2009a: 101). Sintaksiškai, kaip jau buvo minėta, depiktyvai skiriasi nuo kitų predikatyvų dar ir

tuo, kad pagrindinio predikato atžvilgiu jie funkcionuoja kaip laisvieji modifikatoriai (angl. *adjunct*), o ne jo valdiniai (angl. *complement*), taigi nėra veiksmožodžio reikalaujami.

Depiktyvai greta pagrindinės, veiksmožodžiu reiškiamos sakinio predikacijos žymi kitą, papildomą predikaciją (žr. Schultze-Berndt, Himmelmann 2004: 69–72; Holvoet, Mikulskas B: 1), predikatinio santykiu jie susiję su pagrindinio sakinio argumentu – derinimo davikliu [24]. Depiktyvai semantiškai išplečia pagrindinę predikaciją, o ne ją modifikuoja kaip pirmojo lygmens modifikatoriai – aplinkybės [25] (Koch, Rosengren 1995: 34t). Kadangi antriniai predikatyvai pagrindinę predikaciją modifikuoja tarpiškai – semantiškai, specifikuodami vieną iš jos argumentų – A. Holvoetas ir R. Mikulskas siūlo šį ryšį vadinti modifikatoriaus orientacija (žr. Holvoet, Mikulskas B: 1t; Holvoet 2009a: 99). Depiktyvai semantiškai susiję su visa pagrindine predikacija, o rezultatyvai – su pagrindiniu predikatu [26], kas pasireiškia tuo, jog depiktyvai, skirtingai nei rezultatyvai, semantiškai glaudžiau susiję su vienu iš pagrindinės predikacijos argumentų. Vartojant depiktyvus du įvykiai ne tiesiog sujungiami (kaip rezultatyvų atveju), o tik apibendrinami kaip vienas (žr. Koch, Rosengren 1995: 37): sakinyje pateikiamas vienas pagrindinis įvykis (išreikštas pagrindiniu predikatu), o kitas – šalutinis, bet vienalaikis su pagrindiniu (išreikštas depiktyvu), pvz.:

(38) *Jonas grįžo namo laimingas.*

Pagrindinė šiuo sakiniu perteikiama informacija yra ta, kad *Jonas grįžo namo*, bet ši informacija išplečiama nurodant, jog jis, be to, grįžo būdamas *laimingas*.

W. Kochas ir I. Rosengrenas (1995: 42) bandė nustatyti, ar sakinio aktualioji skaida gali padėti atskirti depiktyvinius antrinius predikatyvus nuo rezultatinių. Pasirodo, kad depiktyvinių ir rezultatinių antrinių predikatyvų intonacija skiriasi: sakiniai su rezultatiniiais antriniais predikatyvais turi tik vieną loginį kirtį (tema gauna kirtį, o rezultatyvas negauna), o depiktyviniai – du kirčius (vieną kirtį gauna temos argumentas, o kitą – depiktyvas) [27]. Be to, jų nuomone, kirtis, kurį gauna depiktyvas, yra būtinas (žr. Koch, Rosengren 1995: 38–49; dar žr. Winkler 1997) [28].

Abiejų tipų antriniai predikatyvai skiriasi ir konceptualiuoju požiūriu: depiktyviniai antriniai predikatyvai konceptualiai yra daug laisvesni nuo pagrindinės predikacijos nei rezultatiniai. Antriniai predikatyvai konstruojami pasitelkus dvi konceptualiąsias konfigūracijas. Rezultatinių antrinių predikatyvų atveju jos sujungiamos į vieną konceptualiąją struktūrą (išlaikant informaciją, kad remiasi dviem konfigūracijomis), o depiktyvinių antrinių predikatyvų atveju jos nesuliejamos: jas sieja tik bendras argumentas ir dviejų įvykių vienalaikiškumas (apie tai daugiau skaityk Koch, Rosengren 1995: 49–82) [29].

7. Apibendrinami įvairių kalbų depiktyvų tyrimus E. Schultze-Berndt ir N. P. Himmelmannas (2004: 77t) rašo, kad depiktyviniai antriniai predikatyvai yra sakinio lygmens konstrukcijos, kurios tenkina tokius septynis kriterijus:

1) depiktyvus sudaro du atskiri predikatiniai elementai – pagrindinis predikatas ir depiktyvas; pagrindiniu predikatu perteikiamo įvykio dalyvio būseną, žymima depiktyvu, vyksta tuo pačiu metu kaip ir pagrindiniu predikatu reiškiamas veiksmas;

2) su pagrindinio predikato argumentu (derinimo davikliu, angl. *controller*) depiktyvas susijęs semantiniu santykiu; derinimu šis santykis pasireiškia formaliai;

3) predikacija, kurią išreiškia depiktyvas, nepriklauso nuo pagrindiniu predikatu reiškiamos predikacijos, t. y. depiktyvas su pagrindiniu predikatu nesudaro sudėtinio predikato;

4) depiktyvas nėra pagrindinio predikato argumentas, t. y. jis nėra pagrindinio predikato reikalaujamas;

5) depiktyvas su derinimo davikliu nesudaro žodžių junginio, t. y. depiktyvas nėra derinimo daviklio modifikatorius;

6) depiktyvas neturi savarankiškų laiko ir modalumo kategorijų;

7) depiktyvas priklauso tam pačiam prozodiniam vienetui kaip ir pagrindinis predikatas [30].

Daugelis užsienio ir Lietuvos kalbininkų, tyrinėdami ir aprašydami antrinius predikatyvus, remiasi būtent šiais kriterijais.

8. Lietuvių kalboje depiktyvai paprastai derinami su vienu iš pagrindinės predikacijos argumentų – derinimo davikliu. Derinamieji depiktyvai reiškiami būdvardžiais, dalyviais, kelintiniais skaitvardžiais, būdvardiškais įvardžiais ir daiktavardžiais, pvz.:

- (39) *O jūs virkit sau košę, tik duok dieve, kad ją **linksmos** valgytumėte!..* (LKG III: 438).
- (40) *Ji atsistojo prie lango ir **susimąščiusi** žiūrėjo į kiemą* (LKG III: 439).
- (41) **Pirmas** atėjo jaunas poetas Meškaitis (Sirtautas, Grenda 1988: 92).
- (42) *Vilkas susirangė **visas** ir atsisėdo patogiai* (Valeckienė 1967: 98).
- (43) *Nesitikėjome, kad sugrįši **priešas*** (DLKG: 627).

Depiktyvai reiškiami ne tik vardininku, bet ir visais kitais linksniais, pvz.:

- (44) Nė **surišto** manęs nesulaikysi (Šukys 1998: 119).
- (45) *Žada Joneliui **gyvam** kailį nudirti* (Šukys 1998: 165).
- (46) *Tėvas parsivežė namo savo sūnų visą **kruviną*** (Jablonskis 1928: 615).
- (47) *Džiaukis sūnum **dar nesuaugusiu*** (Labutis 1992: 53).
- (48) *Risčia kad pasileidau lėkti ir tik vienu kvapu priemenėje atsidūriau dar **šiltoje**.*

Vietininko derinamuosius depiktyvus mini ir L. Vaičiulytė-Semėnienė; ji vadina juos aplinkybiniais (adverbialiniais) (žr. Vaičiulytė-Semėnienė 2007b: 116).

Predikatyvai, reiškiami daiktavardžio įnagininku ir apibūdinantys kitą linksnį turintį derinimo daviklį (paprastai sakinio subjektą), laikomi depiktyvais ir užsienio, ir lietuvių kalbininkų, plg.:

- (49) **Piemene** ji tenkinosi guoliu geldoje (Šukys 1998: 235).

Predikatyvas *piemene* šiame sakinyje būtų laikomas depiktyvu ir J. Nichols (žr. Nichols 1978: 122), ir E. Schultze's-Berndt su P. Himmelmannu (žr. Schultze-Berndt, Himmelmann 2004: 87t) [31], ir L. Vaičiulytės-Semėnienės (žr. Vaičiulytė-Semėnienė 2007b: 117), ir A. Holvoeto (žr. Holvoet, Tamulionienė 2005: 135t; Holvoet 2008: 126) [32]. L. Vaičiulytės-Semėnienė nurodo, kad „derinamojo linksnio ir / arba įnagininko vartojimas yra formalus rodiklis, kad sakinyje modifikatoriumi einantis vardažodis gali būti depiktyvas“ (žr. Vaičiulytė-Semėnienė 2007b: 117). A. Holvoetas teigia, kad „nepaisant leksinių ribojimų nematyti pagrindo, dėl ko tokius įnagininkus turėtume pripažinti veiksmažodžių valdomais būtiniais predikatyvais: nors su kai kuriais veiksmažodžiais šis įnagininkas yra reguliariai vartojamas, jis nėra jų reikalaujamas“ (Holvoet, Tamulionienė 2005: 135) [33].

Predikatyvai, kuriuos sudaro daiktavardinės (įnagininkas su priklausomais žodžiais) ar prielinksninės konstrukcijos, A. Valeckienės irgi laikomi predikatyviniais pažymintais, t. y. depiktyvais (žr. Valeckienė, A. 1967: 100t). Gramatikose tokie predikatyvai priskiriami prie nederinamųjų predikatinų / tarininių pažyminių (žr. Ulvydas, red., 1976: 451tt; Ambrazas, red., 1996: 490t). L. Vaičiulytė-Semėnienė juos vadina semantiniais (žr. Vaičiulytė-Semėnienė 2007b: 116), o A. Holvoetas ir R. Mikulskas tokių antrinę predikaciją reiškiančių nederinamųjų junginių predikatyvais nelaiko ir siūlo juos vadinti *orientuotomis aplinkybėmis*, kadangi jų orientacija į vieną iš pagrindinės predikacijos argumentų pasireiškia tik semantiškai, o ne morfosintaksiškai (žr. Holvoet, Mikulskas B: 3t). Daiktavardinės ir prielinksninės konstrukcijos paprastai su pagrindinio

predikato argumentu nederinamos, tik kartais įžiūrimas jų derinimas skaičiumi (sakiniai (50), (51)) ir net gimine (sakinys (51)):

- (50) *Keistai atrodai su šita barzda* (plg. nenusiskutęs) / *Keistai atrodot su šitom barzdom.*
 (51) *Trijulė grįžo kupina įspūdžių* (KT) / *Į Vilnių jiedu grįžo kupini jėgų, sveikatos ir energijos* (KT).

A. Valeckienės straipsnyje ir *Lietuvių kalbos gramatikoje*, kaip ir, pavyzdžiui, P. Himmelmanno ir E. Schultze's-Berndt (žr. Schultze-Berndt, Himmelmann 2004: 88t; Himmelmann, Schultze-Berndt 2005: 38t), predikatyviniais pažyminiiais laikomi ir predikatyvai, reiškiami daiktavardžio vietininku (žr. Valeckienė, A. 1967: 100t; Ulvydas, red., 1976: 451t), pvz.:

- (52) *Stovi medis baimėj* (plg. išsigandęs) *iki ryto* (Šukys 1998: 312).

Prie šių nederinamųjų depiktyvų galima priskirti ir predikatyvus, reiškiamus padalyviais. J. Jablonskis (1911: 472tt) ir J. Balkevičius (1963: 193tt) padalyvio predikatyvus, kaip ir derinamuosius galininko ir kilmininko predikatyvus, laiko suvestiniais papildiniais, vadinasi, – depiktyvais. A. Valeckienė tokius predikatyvus laiko atskiru predikatyvinių pažyminių vartosenos atveju (žr. Valeckienė 1967: 114t), pvz.:

- (53) *Aš jį palikau begulint* (plg. *begulintį*) (Jablonskis 1911: 473).
 (54) *Veltui senis sūnaus pareinant* (plg. *pareinančio*) *laukė* (DLKG: 382).

Derinamuosius ir nederinamuosius depiktyvus vienija semantinė sąsaja su vienu iš sakinio veiksmažodžio argumentų – paprastai veiksniu ar papildiniu. Svarbu pastebėti, kad šios sąsajos nurodymas yra lemiamas ne sintaksinių, bet semantinių veiksnių [34]. Būtent ši sąsaja ir leidžia depiktyvus atskirti nuo aplinkybių. Morfosintaksinis depiktyvų žymėjimas lietuvių kalboje dar nėra pakankamai ištirtas.

9. Apibendrinamieji teiginiai

Predikatyvas yra sintaksiškai (komplementavimo atveju ir semantiškai) nuo pagrindinio veiksmažodžio priklausomas ir su jo argumentu semantiškai susijęs žodis. Jis žymi pagrindinę arba šalutinę sakinio predikaciją.

Pagal predikacijos pobūdį sakinyje skiriami pirminiai ir antriniai predikatyvai: jeigu predikatyvas išreiškia pagrindinę sakinio predikaciją, jis yra pirminis, jei papildomą predikaciją – antrinis. Pagal apibūdinamą sakinio dalį antriniai predikatyvai toliau gali būti skirstomi į veiksnio ir papildinio antrinius predikatyvus.

Pagal sintaksinio ryšio pobūdį skiriami būtinieji ir laisvieji predikatyvai: jeigu predikatyvas yra veiksmažodžio valdomas, jis yra būtinasis predikatyvas, jei predikatyvas modifikuoja veiksmažodį – laisvasis. Pirminiai predikatyvai būna tik būtinieji, o antriniai predikatyvai gali būti ir būtinieji, ir laisvieji. Būtinuosius predikatyvus valdo tik tam tikros semantikos (pvz., kognityvinės nuostatos) veiksmažodžiai. Pagal reikšmę būtinieji antriniai predikatyvai skirstomi į nerezultatinius ir rezultatinius.

Laisvieji predikatyvai būna tik antriniai. Pagal reikšmę jie visų kalbininkų skirstomi į rezultatinius (rezultatyvus) ir nerezultatinius antrinius predikatyvus. Nerezultatiniai antriniai predikatyvai vienų vadinami depiktyvais (plačiąja prasme), kitų skirstomi į depiktyvus (siaurąja prasme) ir aplinkybinius antrinius predikatyvus. Kadangi lietuvių kalbos laisvieji nerezultatiniai antriniai predikatyvai pagal kelis požymius skiriasi, tai juos tikslinga skirstyti į depiktyvus ir aplinkybinius antrinius predikatyvus.

Depiktyvus (suprantant juos plačiai) pagal reikšmę toliau galima klasifikuoti į būsenos, kiekio, draugės, lyginimo, būdo, vietos, laiko ir kitas grupes. Jeigu nuo plačiai suprantamų

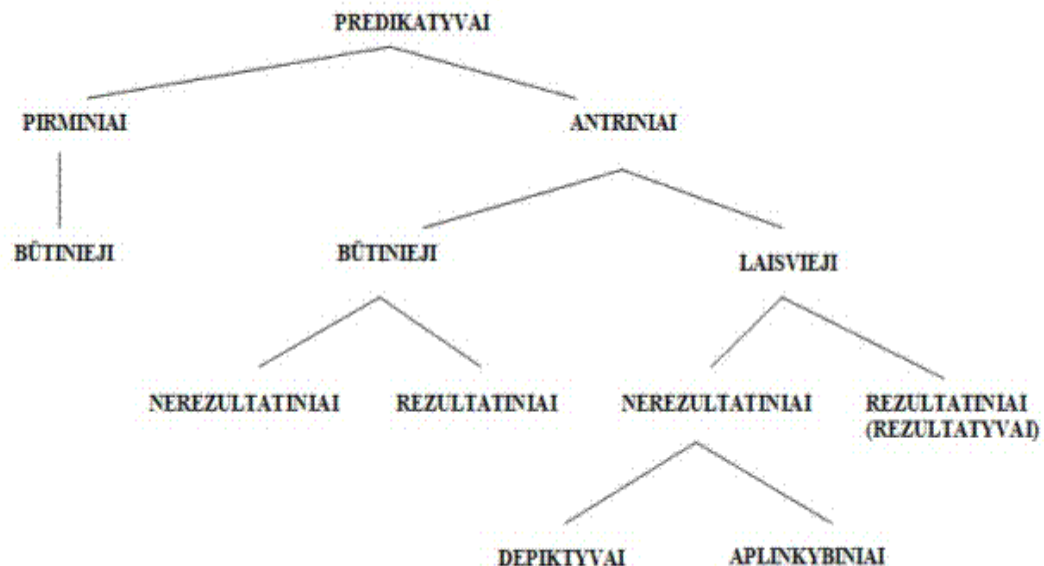
depiktyvų atskirtume aplinkybinius antrinius predikatyvus, tai juos suskirstytume į laiko, sąlygos ir priešasties aplinkybinius antrinius predikatyvus.

Depiktyvai nuo rezultatyvų skiriasi sintaksiniu, semantiniu, aktualiosios skaidos požymiais, taip pat ir antrosios predikacijos konceptualizavimu: depiktyvais sakinyje reiškiamą antroji predikacija vienaip ar kitaip koordinuojama (aplinkybinių predikatyvų atveju – subordinuojama) su pagrindine, tačiau išlieka savarankiška, o rezultatyvais reiškiamą antroji predikacija su pagrindine susijusi neatsiejamai.

Lietuvių kalboje depiktyvai paprastai derinami su veiksmažodžio argumentą reiškiančiu žodžiu (paprastai veiksmiu ar tiesioginiu papildiniu), bet esama ir tokių depiktyvų, kurie su veiksmažodžio argumentą žyminčiu žodžiu derinami tik iš dalies (skaičiumi, gimine) arba visai nederinami (tokie depiktyvai reiškiami įnagininko arba vietininko linksniais, daiktavardinėmis arba prielinksninėmis konstrukcijomis bei padalyviais. Morfosintaksinis depiktyvų žymėjimas, jo strategijos lietuvių kalboje dar nepakankamai ištirti dalykai.

Remiantis išnagrinėta literatūra siūlomas toks predikatyvų skirstymas:

2 paveikslas. *Predikatyvų klasifikacija*

Sutrumpinimai

DLKG – *Dabartinės lietuvių kalbos gramatika*, žr. Ambrazas, red. 1996.

Google – žiniatinklis, prieiga internetu <http://www.google.lt/>

KT – Kauno Vytauto Didžiojo universiteto kompiuterinės lingvistikos centro dabartinės lietuvių kalbos tekstynas, prieiga internetu <http://donelaitis.vdu.lt>

LKG – *Lietuvių kalbos gramatika*, žr. Ulvydas, red. 1976.

Literatūra

Ambrazas, V. (red.) 1996: *Dabartinės lietuvių kalbos gramatika*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.

Balkevičius, J. 1961: Sakinių tipai dabartinėje lietuvių literatūrinėje kalboje. J. Kazlauskas, A. Laigonaitė, V. Urbutis (red.), *Dabartinė lietuvių kalba*, 148–177.

Balkevičius, J. 1963: *Dabartinės lietuvių kalbos sintaksė*, Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla.

- Brown, K., Miller, J. (ed.) 1999: *Concise encyclopedia of grammatical categories*, Amsterdam etc.: Elsevier.
- Bucheli Berger, C. 2005: Depictive agreement and the development of a depictive marker in Swiss German dialects. N. P. Himmelmann, E. Schultze-Berndt (eds.), 2005, 141–172.
- Corbett, G. G. 1998: Agreement in Slavic. www.indiana.edu/~slavconf/linguistics/corb.pdf
- Corbett, G. G. 2003: Agreement: Terms and Boundaries. W. E. Griffin (ed.) 2003, 109–122 (www.surrey.ac.uk/LIS/SMG/projects/agreement/Papers/texas.pdf).
- Cormack, A., Smith, N. 1999: Why are depictives different from resultatives. *UCL Working Papers in Linguistics* 11, 251–284.
- Filip, H. 2001: The Semantics of Case in Russian Secondary Predication. *SALT XI*, 1–20.
- Gaivenis, K., Keinys, S. 1990: *Kalbotojų terminų žodynas*, Kaunas: Šviesa.
- Griffin, W. E. (ed.) 2003: *The Role of Agreement in Natural Language: TLS 5 Proceedings*. Texas Linguistics Forum 53.
- Halliday, M. A. K. 1967: Notes on transitivity and theme in English, part 1. *Journal of Linguistics* 3, 37–81.
- Hentschel, G. 2008: On the classification of (non-resultative) predicative adjuncts. Ch. Schroeder, G. Hentschel, W. Boeder (eds.), 2008, 97–123.
- Himmelmann, N. P., Schultze-Berndt, E. 2005: Issues in the syntax and semantics of participant-oriented adjuncts: an introduction. N. P. Himmelmann, E. Schultze-Berndt (eds.) 2005, 1–67.
- Himmelmann, N. P., Schultze-Berndt, E. (eds.) 2005: *Secondary predication and Adverbial Modification: The typology of depictives*, Oxford: Oxford University Press.
- Holvoet, A. 2003: Laisvieji predikatyvai ir jų sintaksiniai ryšiai. A. Holvoet, A. Judžentis (red.), 2003, 67–78.
- Holvoet, A. 2009a: *Bendrosios sintaksės pagrindai*, Vilnius: Vilniaus Universitetas, Asociacija „Academia Salensis“ (*Biblioteca Salensis IV*).
- Holvoet, A. 2009b: Argumentų hierarchijos ir gramatinės funkcijos. A. Holvoet, R. Mikulskas (red.), 2009, 1–36.
- Holvoet, A., Judžentis, A. 2003: Sintaksinių ryšių tipai. A. Holvoet, A. Judžentis (red.), 2003, 11–35.
- Holvoet, A., Judžentis, A. (red.) 2003: *Sintaksinių ryšių tyrimai*, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas. (*Lietuvių kalbos gramatikos darbai 1*)
- Holvoet, A., Judžentis, A. 2005: Sintaksinės priklausomybės tipai: papildymai ir patikslinimai. A. Holvoet, R. Mikulskas (red.), 2005, 11–38.
- Holvoet, A., Mikulskas, R. A: Būtinieji predikatyvai, www.lki.lt/LKI_LT/images/padaliniai/Gramatikos_skyrius/Būtinieji%20predikatyvai.pdf
- Holvoet, A., Mikulskas, R. B: Laisvieji antriniai predikatyvai, www.lki.lt/LKI_LT/images/Padaliniai/Gramatikos_skyrius/Laisvieji%20antriniai%20predikatyvai.pdf
- Holvoet, A., Mikulskas, R. (red.) 2005: *Gramatinių funkcijų tyrimai*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas. (*Lietuvių kalbos gramatikos darbai 3*)
- Holvoet, A., Mikulskas, R. (red.) 2009: *Gramatinių funkcijų prigimtis ir raiška*, Vilnius: Vilniaus universitetas (Asociacija „Academia Salensis“).
- Holvoet, A., Tamulionienė, A. 2005: Antriniai predikatyvai. A. Holvoet, R. Mikulskas (red.), 2005, 117–172.
- Holvoet, A., Semėnienė, L. 2004: Linksnio teorijos pagrindai. A. Holvoet, L. Semėnienė (red.), 2004: 11–33.
- Holvoet, A., Semėnienė, L. (red.) 2004: *Gramatinių kategorijų tyrimai*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas. (*Lietuvių kalbos gramatikos darbai 2*)
- Irimia, M.-A. 2005: Types of secondary predication. *Toronto Working Papers in Linguistics* 25, 20–29.

- Jablonskis, J. 1911 / 1957: Lietuvių kalbos sintaksė. J. Palionis (sud.), *Jonas Jablonskis. Rinkiniai raštai 1*, Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 435–548.
- Jablonskis, J. 1928 / 1957: Linksniai ir prielinksniai. Jų vartojimas mūsų kalboje. J. Palionis (sud.), *Jonas Jablonskis. Rinkiniai raštai 1*, Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 549–672.
- Koch, W., Rosengren, I. 1995: Secondary Predications: Their Grammatical and Conceptual Structure. *Sprache und Pragmatik* 35, Lund: Germanistisches Institut der Universität Lund, 1–100.
- Labutis, V. 1994 I: *Lietuvių kalbos sintaksė 1*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- Labutis, V. 1998: *Lietuvių kalbos sintaksė*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- Mikulskas, R. 2007: Dėl daiktavardinėmis *kaip* konstrukcijomis reiškiamos antrinės predikacijos pobūdžio. *Acta Linguistica Lithuanica* 57, 123–155.
- Mikulskas, R. 2009: Daiktavardinės apozicijos vaidmuo antrinės predikacijos raiškoje. A. Holvoet, R. Mikulskas (red.), 2009, 99–124.
- Morkūnas, K. (sud.) 2008: *Lietuvių kalbos enciklopedija*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- Napoli, D. J. 1999: Resultatives. K. Brown, J. Miller (eds.), 1999, 324–329.
- Nichols, J. 1978: Secondary predicates. *Berkeley Linguistic Society* 4, 114–127.
- Nichols, J. 1981: Predicate Nominals. A partial surface syntax of Russian. *Linguistics* 97, California, 1–397.
- Pakerys, J. 2009: Būtinųjų predikatyvų žymėjimas lietuvių kalbos veiksmo pavadinimo konstrukcijose. A. Holvoet, R. Mikulskas (red.), 2009, 125–145.
- Plank, Fr. 1985: Prädikativ und Koprädikativ. *Zeitschrift für Germanistische Linguistik* 13 (2), 154–185.
- Schroeder, Ch., Hentschel, G., Boeder, W. (eds.) 2008: *Secondary predicates in Eastern European languages and beyond*, Oldenburg: BIS-Verlag. (*Studia Slavica Oldenburgensia* 16)
- Schultze-Berndt, E., Himmelmann, N. P. 2004: Depictive secondary predicates in cross-linguistic perspective. *Linguistic Typology* 8 (1), 59–131.
- Semėnienė, L. 2003: Būdvardžio derinimas. A. Holvoet, A. Judžentis (red.), 2003, 37–66.
- Simpson, J. 2005: Depictives in English and Warlpiri. N. P. Himmelmann, E. Schultze-Berndt (eds.), 2005, 69–106.
- Sirtautas, V., Grenda, C. 1988: *Lietuvių kalbos sintaksė*, Vilnius: Mokslas.
- Šukys, J. 1998: *Lietuvių kalbos linksniai ir prielinksniai*, Kaunas: Šviesa.
- Ulvydas, K. (red.) 1976: *Lietuvių kalbos gramatika 3*, Vilnius: Mokslas.
- Valeckienė, A. 1967: Predikatyvinis pažymynys kaip atskira sakinio dalis. *Lietuvių kalbotyros klausimai* 9, 97–116.
- Vaičiulytė-Semėnienė, L. 2007a: Daiktavardinės *kaip* konstrukcijos kaip analitinis predikatyvų žymėjimo rodiklis. *Acta Linguistica Lithuanica* 46, 73–101.
- Vaičiulytė-Semėnienė, L. 2007b: Depiktyvų semantiniai tipai ir jų morfosintaksinis žymėjimas. *Baltu Filologija* XVI (1/2), 105–123.
- Van der Auwera, J., Malchukov, A. 2005: A semantic map for depictive adjectivals. N. P. Himmelmann, E. Schultze-Berndt (eds.), 2005, 393–421.
- Winkler, S. 1997: *Focus and Secondary Predication*. Studies in Generative Grammar 43, Berlin: Werner Hildebrand.

Išnašos

[1] Plg. su *Lietuvių kalbos gramatikos darbuose* pateiktu apibrėžimu: „predikatyvas yra predikatiškai vartojamas, bet sintaksiškai nuo veiksmožodžio priklausomas vardažodis. Ši priklausomybė nuo veiksmožodžio gali pasireikšti dviem būdais: kaip modifikavimas arba kaip valdymas“ (Holvoet, Tamulionienė 2005: 121).

Lietuvių lingvistikos darbuose vardažodžio sąvoka buvo apibrėžiama morfologiškai, todėl ji aprėpdavo ne tik daiktavardžius, bet ir būdvardines kalbos dalis: būdvardžius, skaitvardžius, dalyvius, o įvardžių – ne. Kadangi tokiu būdu nepagrįstai atskiriamos referentinės kalbos dalys – daiktavardžiai nuo įvardžių, ir suplakamos referentinės bei predikatinės kalbos dalys – daiktavardžiai ir būdvardžiai, *Lietuvių kalbos gramatikos darbų* serijos autoriai vardažodį apibrėžė sintaksiškai: A. Holvoetas vardažodžiu laiko veiksmažodžio palydovu einančius žodžius (arba žodžių junginius): „tipiniu atveju tai bus daiktavardis (*tėvas*) arba daiktavardinis junginys (*tavo naujas draugas*), netipiniu – asmeninis įvardis (*jis*)“ (Holvoet 2009b: 3). Taigi šis apibrėžimas neapima būdvardžių, skaitvardžių ir dalyvių. Tokia prasme vardažodžio sąvoka vartojama ir šiame straipsnyje.

[2] Lietuvių kalbotyroje juos įprasta vadinti tarinio vardinėmis dalimis.

[3] Užsienio mokslinėje literatūroje antriniai predikatyvai dar vadinami *praedica-tivum*, *predicative attributes*, *predicative adjuncts*, *copredicates*, *copredicatives*, *labeled adjuncts*, *attributes*, *predicate nominals*, *predicate modifiers*, *postnominal and postverbal adjectives* (žr. Nichols 1978: 114; Himmelmann, Schultze-Berndt 2005: 4; Himmelmann, Schultze-Berndt 2004: 60 ir ten nurodytą literatūrą). Lietuvių kalbotyroje jiems pavadinti vartojamas terminas *tarininis pažyminys* nėra tinkamas, nes, A. Holvoeto žodžiais, „tarininis“ yra kiekvienas pažyminiu einantis būdvardis (predikacija yra tik perkelta į daiktavardinio junginio lygmenį), antrinis predikatyvas nėra pažyminys ta prasme, kad su daiktavardžiu nesudaro daiktavardinio junginio (žr. Holvoet 2003: 74; Holvoet 2009a: 99). Palyginus užsienio literatūroje vartojamą antrinio predikatyvo sąvoką su lietuviškoje tradicijoje išsigalėjusia tarininio pažyminio sąvoka, matyti, kad pirmoji apibrėžia sakinio lygmens papildomą predikaciją, o antroji perša mintį, kad predikatyvas tėra veiksmažodinės frazės ar net sakinio predikato integrali dalis. Todėl straipsnyje vartojamas *predikatyvo* terminas.

[4] Predikatyvai pavyzdžiuose išryškinti. Pavyzdžių šaltiniai nurodomi skliaustuose iš karto po pavyzdžio. Pavyzdžiai be šaltinio nuorodos yra autorės.

[5] Žr. Balkevičius 1963: 120; Ambrazas, red., 1996: 479, 486; Holvoet, Mikulskas A: 1; Napoli 1999: 325 ir kt.

[6] Kitose kalbose skirtingas funkcijas atliekantys būdvardžiai skiriasi ir morfologiškai: Van der Auwera ir Malchukovas pateikia lentelę, kurioje matyti jų (ne)derinimo skirtumai ir panašumai (žr. Van der Auwera, Malchukov 2005: 404).

[7] Valdymas ir modifikavimas šiame straipsnyje suprantami kaip *Lietuvių kalbos gramatikos darbų* serijos rinkiniuose: „žodis A valdo žodį B, jeigu žodžio A predikatinės savybės suteikia jam galimybę prisijungti žodį B. Žodis B modifikuoja žodį A, jeigu jo predikatinės savybės suteikia jam galimybę būti prijungtam prie žodžio A“ (Holvoet, Judžentis 2005: 16); modifikavimu vadinamas „ryšys, kai vienas žodis nereikalauja kito žodžio kaip būtinojo papildymo; prijungiamasis žodis pats įveda naują predikaciją ir tokiu būdu nustato abiejų žodžių semantinį santykį“ (Holvoet, Semėnienė 2004: 15). Daugiau apie šios sintaksinių ryšių sampratos santykį su tradicine žr. Holvoet, Judžentis 2003: 12tt.

[8] Daugiau apie laisvųjų ir būtinųjų predikatyvų apibrėžimus, šių gramatinių funkcijų skyrimo probleminius atvejus žr. Holvoet (2003); Holvoet, Tamulionienė (2005); Vaičiulytė-Semėnienė 2007a; Holvoet, Mikulskas A; Holvoet, Mikulskas B.

[9] Apie kitokią skaidymo į sandus galimybę žr. Holvoet 2009a: 101t; Napoli 1999: 325. Dar žr. Vaičiulytė-Semėnienė 2007b: 116; Irimia 2005: 27t.

[10] A. Holvoetas ir R. Mikulskas į jungčių kategoriją siūlo įtraukti ir vadinamas negrynąsias jungtis (*darytis*, *tapti*, *likti*, *pasidaryti*, *išėiti* ‚pasidaryti, gautis, rasti kokiam rezultatui‘), t. y. keletą veiksmažodžių, kurių papildomus semantinius elementus – ingresyvines reikšmes – galima pripažinti aspektinėmis, taigi gramatinėmis reikšmėmis. Apie tai plačiau žr. Holvoet, Mikulskas A: 1t. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad šie autoriai iš principo nepripažįsta jungčių skirstymo į grynąsias ir negrynąsias. Šiame straipsnyje vartojami *grynųsios* ir *negrynųsios jungties* terminai, kadangi jie atspindi antrinių predikatyvų tipų skirtumus.

- [11] Daugiau apie tai žr. Holvoet, Mikulskas A: 22tt.
- [12] Reikėtų paminėti, kad pirmojo tipo predikatyvai gali būti reiškiami būdvardžiu ar daiktavardžiu, o antrojo tipo – tik būdvardžiu (žr. Holvoet, Mikulskas A: 24).
- [13] Daugiau apie tai žr. Holvoet, Mikulskas A: 17tt.
- [14] Terminą *depictive secondary predication* pirmą kartą 1967 m. pavartojo M. A. Halliday'us knygoje *Notes on transitivity and theme in English* (62t). Šį terminą išpopuliarino R. Jackendoffas. Terminai *depictive construction, resultative / depictive secondary predicates* plačiai aptariami Himmelmanno ir Schultze's-Berndt veikaluose (žr. Schultze-Berndt, Himmelmann 2004; Himmelmann, Schultze-Berndt 2005). Terminas *depiktyvai* (depiktyviniai antriniai predikatyvai) užsienio lingvistų vartojamas nenuosekliai. Vieni šį terminą vartoja plačiąja prasme, priešindami rezultatyvams, t. y. rezultatiniams antriniam predikatyvams (pvz., Himmelmann, Schultze-Berndt 2004, 2005; Bucheli Berger 2005). Šia prasme terminas apima ne tik depiktyvus siaurąja prasme, bet ir aplinkybinius predikatyvus. Kiti lingvistai terminą *depiktyvai* vartoja siaurąja prasme, priešindami jį aplinkybiniam antriniam predikatyvams, o šiuos du – rezultatiniams antriniam predikatyvams (pvz., Halliday 1967; Nichols 1978, 1981; Plank 1985; Irimia 2005; Simpson 2005; Hentschel 2008).
- [15] Vėlesniame darbe (1981: 137) J. Nichols skiria tris aplinkybinių predikatyvų grupes, tačiau prie sąlygos aplinkybinių predikatyvų pateikia ir priežasties reikšmės aplinkybinius predikatyvus.
- [16] Depiktyvams siaurąja prasme, skirtingai nei aplinkybiniam antriniam predikatyvams, tai nebūdinga: neigiant pagrindinį predikatą, paneigiamas ir depiktyvas, kuris įeina į sakinio neigimo aprėptį (žr. Himmelmann, Schultze-Berndt 2005: 17t; Schultze-Berndt, Himmelmann 2004: 68t; Holvoet, Mikulskas B:7; Vaičiulytė-Semėnienė 2007b: 117; Hentschel 2008: 99t), pvz.: *Iš geležinkelio stoties, palydėjęs Saulę, Ignas grįžo liūdnas ir susimąstęs* (KT) / *Ignas negrįžo liūdnas ir susimąstęs* (t. y. jis grįžo linksmas ir patenkintas).
- [17] Sakinio branduolys suprantamas kaip predikatas su pagrindiniais argumentais.
- [18] Pagal antrinių predikatyvų sintaksinių ir semantinių sąsajų su pagrindine predikacija laipsnį Hentschelis nustatė tokią hierarchiją: *predicative complements > depictives > temporal circumstantials > conditional circumstantials > causal „circumstantials“* (Hentschel 2008: 121).
- [19] Tamsėnis fonas rodo restrikyvinį antrinių predikatyvų pobūdį (žr. Hentschel 2008: 122).
- [20] J. Nichols irgi mano, kad aplinkybiniai antriniai predikatyvai tiesiogiai priklauso ne nuo veiksmažodžio, o nuo viso sakinio ar (galbūt) nuo veiksmažodinės frazės (veiksmažodžio ir jo komplementų) (žr. Nichols 1978: 126, 8 išnaša).
- A. Holvoetas ir R. Mikulskas visą sakinį modifikuojančius predikatyvus vadina propoziciniais dėl to, kad jų raiškoje išvelgia savarankiškos predikacijos (modifikaciniu ryšiu susijusios su pagrindinės predikacijos teikiama propozicija) bruožų (žr. Holvoet, Mikulskas B: 8).
- [21] Autoriai rašo, kad kalbamuoju atveju predikatyvo derinimas su pagrindinės predikacijos argumentu tetarnauja iš esmės dviejų propozicijų atitinkamų vardažodžių koreferentiškumui, bet ne semantinio specifikavimo ryšiui nurodyti (žr. Holvoet, Mikulskas B: 8).
- [22] Lietuvių kalbotyroje nepilniaisiais sakiniais laikomi sakiniai, kuriuose praleista skelbiamai minčiai suprasti reikalinga, bet iš konteksto ar kalbos aplinkybių numanoma sakinio dalis (žr. Balkevičius 1961: 167); jais vadinami „dvinariai bei vienanariai sakiniai, kurie eina be pagrindinių sakinio dalių arba turi tikrai veiksnį“ (žr. Balkevičius 1963: 153t); „pasakymas, kurį sudaro atskirą sakinio dalį ar sudėtinio sakinio dėmenį atitinkantis žodis, žodžių junginys ar kita konstrukcija“ (žr. Labutis 1994 I: 81tt), o užsienio literatūroje nepilniaisiais sakiniais laikomi tam tikri neveiksmažodiniai sakiniai (Holvoet 2009a: 101).
- [23] Plg. su M.-A. Irimios nuomone, kad tam tikri ribojimai, kokia tvarka sakinyje gali būti pavartoti depiktyvai, „rodytų, kad egzistuoja antrinių predikatyvų frazės (angl. *secondary predicate phrases*), kurių struktūra yra panaši į sakinio struktūrą“ (Irimia 2005: 23), bei teiginiu, kad „antriniai predikatyvai yra konstruojami kaip nepilnieji sakiniai“ (Irimia 2005: 27).

[24] Kadangi antrinis predikatyvas paprastai linksniu derinamas su pagrindinio predikato argumentu, tai pastarąjį tinka vadinti derinimo davikliu (angl. *agreement controller*, *agreement trigger*), o antrinį predikatyvą – derinimo gavikliu (angl. *agreement target*). Taip juos vadina Vaičiulytė-Semėnienė (žr. Vaičiulytė-Semėnienė 2007b: 116t). Apie šių terminų sampratą dar žr. Corbett (1998: 1; 2003: 110).

[25] Pagrindinė savybė, skirianti antrinius predikatyvus nuo aplinkybių, yra jų sąsaja su veiksmo dalyviu (angl. *participant-oriented*). Aplinkybės susijusios su įvykiu, veiksmu (angl. *event-oriented*), jos modifikuoja predikaciją, o ne perteikia specifinę vieno iš pagrindinės predikacijos argumentų ypatybę kaip antriniai predikatyvai (plg. Himmelmann, Schultze-Berndt 2005: 4, 8; Schultze-Berndt, Himmelmann 2004: 61). Sakiniuose su antriniais predikatyvais, kaip ir sakiniuose su aplinkybėmis, išreiškiamos dvi predikacijos, iš kurių viena yra pagrindinė, o kita – antrinė, papildoma. Aplinkybėmis reiškiamas predikatyvo argumentas gali būti pats predikatas, visa predikacija arba net visas sakinys, o antrinio predikatyvo argumentas sutampa su vienu iš pagrindinės predikacijos argumentų, be to, ši antrinė predikacija laiko ir erdvės požiūriu yra susijusi su pagrindine sakinio predikacija. Taigi predikatyvais taip pat kaip ir aplinkybėmis reiškiamą antrinę predikaciją modifikuoja visą pagrindinę predikaciją, bet turi ypatingą semantinę ryšį su vienu pagrindinės predikacijos argumentu (žr. Holvoet 2009a: 98t; Holvoet 2003: 69tt). Apie aplinkybių ir depiktyvų santykį įvairiose kalbose žr. Van der Auwera, Malchukov 2005: 410tt.

[26] E. Schultze-Berndt ir N. P. Himmelmannas (2004: 66) rezultatyvų ryšį su pagrindiniu predikatu laiko „artimesniu“ („the closer semantic relationship of resultatives to the main predicate“).

[27] Plg. Schultze-Berndt, Himmelmann 2004: 66. Dar žr. Winkler 1997.

[28] Plg. su N. P. Himmelmanno ir E. Schultze's-Berndt nuomone, kad „tipiniai depiktyviniai antriniai predikatyvai visada perteikia fokuso informaciją“, „turi sakinio kirtį“ (Himmelmann, Schultze-Berndt 2005: 18; dar žr. Schultze-Berndt, Himmelmann 2004: 66, 91tt ir ten nurodytą literatūrą).

[29] Daugiau apie depiktyvų ir rezultatyvų skirtumus žr. Cormack, Smith 1999, o daugiau apie rezultatinius antrinius predikatyvus lietuvių kalboje žr. Holvoet, Mikulskas B: 9tt.

[30] Plg. su apibendrinamuoju W. Kocho ir I. Rosengreno teiginiu, kad „rezultatiniai ir depiktyviniai antriniai predikatyvai sudaro savitą gramatinę kategoriją, kuri skiriasi ir nuo kanoninio (leksiškaai pasirenkamo, t. y. komplementinio) nepilnojo sakinio, ir nuo tikrųjų modifikatorių. Jie nėra reikalaujami veiksmažodžio (kaip nepilnieji sakiniai) ir nmodifikuoja pagrindinio predikato, bet yra gramatiniai (sintaksiniai ir semantiniai) pagrindinio predikato (rezultatiniai predikatyvai) arba pagrindinės predikacijos (depiktyvai) plėtiniai“ (Koch, Rosengren 1995: 82).

[31] Rusų kalboje antriniai predikatyvai turi įnagininko linksnį arba yra derinami su derinimo davikliu. Linksno pasirinkimą įtakoja įvairūs veiksniai. Apie tai plačiau žr. Filip 2001.

[32] Iš A. Valeckienės, K. Ulvydo ir V. Ambrazo pateiktų apibrėžimų ir pavyzdžių susidaro prielaida, kad autoriai predikatyviniais pažyminiais laiko tik predikatyvus, išreikštus įnagininku su struktūriškai būtinu priklausomu žodžiu (žr. Valeckienė, A. 1967: 100; Ulvydas, red., 1976: 451; Ambrazas, red., 1996: 490, 627). Neaišku, kaip, jų nuomone, reikėtų traktuoti vieną įnagininką.

[33] L. Vaičiulytė-Semėnienė (2007a: 86) linkusi manyti, kad su funkcionavimo reikšmės veiksmažodžiais vartojami įnagininkai laikytini tų veiksmažodžių komplementais, vadinasi, būtinaisiais predikatyvais. Jai pritaria ir R. Mikulskas (2007: 126, 130). Vėliau pasiūlyta tokius predikatyvus laikyti tarpiniais tarp laisvųjų ir būtinųjų antrinių predikatyvų (Holvoet, Mikulskas B: 5).

[34] Plg. su J. Nichols nuomone: „the factors determining the choice of agreement vs. non-agreeing case are subtle and primarily semantic rather than syntactic“ (Nichols 1978: 124).

Gauta 2010 m. birželio 30 d.

Priimta 2010 m. spalio 29 d.

*Veslava Čižik-Prokaševa
Lietuvių kalbos institutas
P. Vileišio 5, LT-10308 Vilnius, Lietuva
[veslava@lki.lt]*